

УДК 342.9:34.08(477)

Яра О. С.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті розкрито адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Доведено, що перший – адміністративно-сервісний та публічноуправлінській орган у сфері вищої юридичної освіти, другий – незалежний публічний орган контролю за якістю правничої освіти. Серцевиною їх адміністративно-правового статусу є сукупність адміністративних обов’язків і наданих із метою їх виконання адміністративних прав.

Ключові слова: адміністративний сервіс, адміністративні обов’язки, адміністративні права, адміністративно-правовий статус, вища юридична освіта, контроль, науково-педагогічний працівник, якість вищої освіти.

The article reveals the administrative and legal status of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the National Agency for Quality Assurance in Higher Education. It is proved that the first is a body of administrative and public administration in the field of higher legal education, the second - an independent state body for quality control of legal education. Their administrative status is based on a combination of their administrative responsibilities and the administrative rights granted to them.

Key words: administrative and legal status, administrative responsibilities, administrative rights, administrative service, control, higher legal education, quality of higher education, scientific and pedagogical worker.

Вступ. У системі суб'єктів, які беруть участь у навчальному та виховному процесах вищої юридичної освіти, невід'ємне місце належить суб'єктам публічної адміністрації, які прямо чи опосередковано забезпечують ці процеси.

Серед суб'єктів владних повноважень забезпечення вищої юридичної освіти провідне місце належить Міністерству освіти і науки України та Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти, адміністративно-правовий статус яких вимагає подальшого наукового розвитку.

До проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні звертали свої наукові погляди вітчизняні вчені В. Бачинін, О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Булик, О. Внукова, В. Галуцько, О. Гладкая, О. Голік, В. Гладуш, І. Голобенко, К. Грищенко, Н. Гітун, Н. Губерська, Г. Драйден, І. Драч, В. Дейнека, О. Жерновникова, І. Зайченко, А. Іванищук, Н. Л. Калашнікова, Коротка, М. Курко, Т. Кучера, М. Мартинов, А. Маслова, Р. Мельник, Л. Миськів, О. Лебідь, Г. Лисенко, О. Львова, В. Пальчиков, В. Селюков, Л. Насонова, Г. Немченко, С. Немченко, Н. Пархоменко, О. Правоторова, Л. Подимова, О. Ортинський, С. Сливка, О. Скочиляс-Павлів, О. Хохленко, І. Хохлова, Т. Тарахонич, І. Тикович, С. Цигульов, Ю. Шемчушенка, А. Шпак, В. Юровська, М. Фіцула, С. Яровий та ін. Проте вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів, чинного законодавства з'ясувати адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Результати дослідження. Згідно з нормативними документами основними завданнями МОН у сфері вищої юридичної освіти є забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах освіти й науки, зокрема юридичної, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності у сфері права, забезпечення формування та

реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів вищої юридичної освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері юридичної освіти.

До адміністративних обов'язків МОН чинне законодавчо відносить узагальнення практики, здійснення публічного адміністрування, розроблення стратегії та програми розвитку вищої освіти, проектів законів та інших нормативно-правових з питань вищої юридичної освіти та внесення їх на розгляд Кабінету Міністрів України; створення умов для здобуття громадянами вищої юридичної освіти, інклюзивного юридичного навчання та юридичної освіти дорослих; забезпечення інтеграції вітчизняної вищої освіти і науки до цінностей ЄС стандартів Болонського процесу з дотриманням принципів збереження і захисту національних інтересів; затвердження стандартів вищої юридичної освіти та типових освітніх юридичних програм; визначення основних цілей та завдань виховного процесу в закладах вищої юридичної освіти; затвердження за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти положення про акредитацію освітніх програм вищої юридичної освіти та порядок проведення інституційної акредитації; забезпечення ведення та функціонування Єдиної державної електронної бази з питань вищої юридичної освіти; здійснення розгляду звернень громадян із питань, пов'язаних з діяльністю МОН у сфері вищої юридичної освіти та ін. [1].

Наприклад, з виконання вищезазначених адміністративних обов'язків МОН за участю експертів та громадськості було розроблено проєкт Концепції розвитку юридичної освіти, мета якої полягає в тому, щоб формувати компетентності, необхідні для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. А здобувачі юридичної освіти мають бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів. Визначено, що вища юридична освіта – це вища освіта в галузі знань 08

«Право» за спеціальностями 081 «Право», 082 «Міжнародне право», здобута за освітнім ступенем магістра на основі освітнього ступеня бакалавра з галузі знань 08 «Право» [2]

До адміністративних прав МОН чинне законодавство зокрема відносить реалізацію прав уповноваженого органу державних закладів вищої юридичної освіти, здійснення ліцензування, державного нагляду (контролю) за додержанням ліцензійних умов вищої юридичної освітньої діяльності, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, визначення пріоритетних та перспективних напрямів вищих юридичних освітніх послуг, що надаються українськими закладами освіти іноземцям та особам без громадянства [1].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Агентство) є постійно діючим колегіальним органом задля реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти. Воно є неприбутковою організацією, юридичною особою публічного права, засновником якої є держава. Кошторис, план асигнувань загального фонду бюджету Національного агентства на відповідний рік та зміни до них затверджує МОН [4].

Місією Агентства є намагання стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості. Стратегічні цілі Агентства відповідають трьом головним напрямкам: 1) якість освітніх послуг, гарантування якості освітніх програм через впровадження ефективної процедури їх акредитації та вимогливого ставлення до процедур Агентства та діяльності закладів вищої освіти, сприяння функціонуванню внутрішніх систем забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти шляхом реалізації консультативно-інформаційної діяльності та бенчмаркінгу локальних систем якості, погодження стандартів і розроблення критеріїв забезпечення якості вищої освіти на основі передових світових і національних практик; 2) визнання якості наукових результатів у спосіб формування політики доброчесності наукових досліджень через упровадження прозорих і ефективних процедур, нетерпимість до проявів псевдонауки; запровадження процедур атестації наукових кадрів, які відповідають кращим європейським стандартам; акредитація

спеціалізованих вчених рад на підставі розробленого положення та моніторинг їх діяльності; 3) забезпечення системного впливу діяльності Національного агентства шляхом моніторингу та аналіз результатів діяльності закладів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти через проведення акредитаційних процедур і атестації наукових кадрів, сприяння інтеграції системи вищої освіти України в світовий освітній та науковий простір через установа партнерських стосунків з іноземними агентствами забезпечення якості, заохочення закладів вищої освіти до міжнародної співпраці та визнання освітніх і наукових ступенів, здобутих в іноземних ЗВОЄ, використання кращих світових практик при повазі до національної освітньої традиції, формування власної позитивної репутації через довіру учасників освітнього процесу та стейкхолдерів до Агентства. [5].

У чинному законодавстві адміністративні обов'язки й обов'язки Агентства традиційно розкриті через категорію «повноваження», що є типовою помилкою суб'єкта правотворчості, плутанина між тим, що має робити суб'єкт владних повноважень (зобов'язання) і що він може робити (адміністративне право). Це є небезпечним як для приватних осіб у силу імовірного порушення їх прав і інтересів, так і для самих посадових осіб суб'єктів публічної адміністрації в силу ненавмисного виходу за межі конституційної засади. Слід діяти виключно у порядок і спосіб, визначений Конституцією і законами України.

У теорії права під компетенцією розуміють сукупність прав і обов'язків державних органів і громад, організацій, а також посад, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їх посад залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів. За своїм характером повноваження державних органів розрізняються залежно від того, до якої гілки влади належить той чи ін. орган – законодавчої, виконавчої, судової. Окремо виділяються контрольно-наглядових органів (державних інспекцій тощо). Основними формами реалізації функцій державними органами є ухвалення ними нормативно-правових актів (законів, указів, постанов, розпоряджень,

наказів тощо), а особами – здійснення організаційно-розпорядчих дій. Крім державних органів, громад, організацій і посадових осіб, певними повноваженнями можуть наділятися й окремі громадяни. Термін «повноваження» близький своїм значенням до терміна «компетенція» [6].

Тим самим повноваження з погляду теорії права – це засіб впливу суб'єкта на правову поведінку об'єктів, у публічному адмініструванні вони опосередковують владні відносини між керівним і підлеглим учасниками цих відносин. Повноваження є одночасно і правом, і обов'язком. Особа, що володіє повноваженням, має певні додаткові можливості. Згідно з теорією публічного адміністрування суб'єкт владних повноважень не може використовувати повноваження на свій розсуд, а тільки у формально визначений спосіб. Однак на практиці таке змішування адміністративних обов'язків і прав будь-якого суб'єкта публічної адміністрації може призвести до негативних наслідків. Відповідно розділено законодавчо прописані повноваження Агентства на адміністративні обов'язки і права.

Агентство має такі адміністративні обов'язки, зокрема у сфері забезпечення вищої юридичної освіти: аналізувати якість освітньої діяльності юридичних закладів вищої освіти; вчасно формувати юридичні експертні ради з правничих спеціальностей; вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, положення про акредитацію юридичних освітніх програм і вчасно подавати їх до МОН для затвердження; погоджувати розроблені МОН стандарти освітньої правової діяльності та стандарти вищої юридичної освіти; формувати єдину базу даних із запроваджених закладами вищої юридичної освіти спеціалізацій; вносити Кабінетові Міністрів України подання щодо надання національному юридичному закладу вищої освіти статусу дослідницького та національного; розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені; подавати МОН для схвалення порядок присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами; погоджувати розроблений МОН порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої юридичної освіти ступенів вищої освіти та наукових ступенів; оприлюднювати доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства [4].

Задля виконання цих завдань у сфері вищої юридичної освіти Агентство має право проводити ліцензійну експертизу, готувати експертний висновок щодо можливості видання ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері вищої юридичної освіти; ухвалювати рішення про акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої правничої програми; ухвалювати рішення про акредитацію відповідної освітньої правової програми відповідно до письмової заяви закладу вищої освіти, що має відповідний сертифікат про інституційну акредитацію; ухвалювати рішення про акредитацію чи відмову в інституційній акредитації відповідного закладу вищої юридичної освіти; скасовувати рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату; скасовувати рішення спеціалізованої вченої ради на підставі розгляду звернення, заяви або скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих вчених рад; акредитувати незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти та веде їх реєстр та ін. [4].

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі узагальнення щодо адміністративно-правового статусу Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти:

– узагальнено, що в чинному законодавстві адміністративні обов'язки МОН і Агентства традиційно розкриті через категорію «повноваження», що є типовою помилкою суб'єкта правотворчості, адже плутанина між тим, що має робити суб'єкт владних повноважень (зобов'язання), і що він може робити (адміністративне право), є небезпечним як для приватних осіб у силу імовірного порушення їх прав і інтересів, так і для самих посадових осіб суб'єктів публічної адміністрації в силу ненавмисного виходу за межі конституційної засади, а слід діяти виключно в порядок і спосіб, визначений Конституцією і законами України;

– запропоновано адміністративно-правовий статус МОН і Агентства розкривати через сукупність їх адміністративних обов'язків та прав;

– адміністративні обов'язки МОН – це сукупність зобов'язань суб'єкта публічного права (їх посадови осіб), які зобов'язані діяти лише на

підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», інших нормативно-правових актів щодо аналітичного, нормативного, публічно-сервісного, адміністративно-організаційного, організаційно-виховного забезпечення вищої юридичної освіти;

– адміністративні права МОН – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки щодо виконання поставлених адміністративних обов'язків стосовно забезпечення прав і законних інтересів студентів, науково-педагогічних працівників, інших суб'єктів навчального і виховного процесу вищих юридичних закладів щодо забезпечення інтеграції вітчизняної вищої освіти і науки до цінностей ЄС стандартів Болонського процесу, проведення ліцензування вищої юридичної освіти, здійснення ліцензування, державного нагляду (контролю) за додержанням ліцензійних умов вищої юридичної освітньої діяльності, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок;

– адміністративні обов'язки Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у сфері вищої юридичної освіти як незалежного публічного органу полягають у формуванні юридичних експертних ради з правничих спеціальностей, стандартів освітньої правової діяльності та стандартів вищої юридичної освіти, схвалення порядків присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами та ін.;

– адміністративні права Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у сфері вищої юридичної освіти – це міра дозволеної адміністративним законодавством їх адміністративної діяльності стосовно проведення ліцензійної експертизи, здійснення акредитації вищих юридичних закладів та правових спеціальностей, скасування рішень спеціалізованих вчених рад, у першу чергу за порушення вимог академічної доброчесності.

Отже, адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, першого – як адміністративно-сервісного та публічноуправлінського органу у сфері вищої юридичної освіти, другого – як незалежного

публічного органу контролю за якістю правничої освіти, серцевиною якого є їх сукупність їх адміністративних обов'язків та наданих із метою їх виконання адміністративних прав.

Список використаних джерел:

1. Положення про Міністерство освіти і науки України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text>]

2. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. Міністерство освіти і науки України. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konserciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>]

3. Проект стандарту вищої освіти України: рівень вищої освіти - другий (магістерський) магістр; ступінь вищої освіти – магістр; галузь знань - 08 Право; спеціальність - 081 Право. Міністерство освіти і науки України. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty>

4. Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244. Верховна Рада України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п/ed20190828#Text>].

5. Стратегія національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 р. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти 2019. <https://naqa.gov.ua/місія-та-стратегія-агентства/>]

6. Шемшученко Ю. Повноваження. Юридична енциклопедія. 2010. URL: <https://leksika.com.ua/16380209/legal/povnovazhennya>]

7. Рудич М.В. Вища освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання / М.В. Рудич // Вісник університету «Україна» :Серія «Право». – 2011. – № 2. – С.71-74.

8. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347. Верховна Рада України. 2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

9. Про затвердження переліку іноземних акредитаційних агентств та

агентств із забезпечення якості вищої освіти, які видають сертифікати про акредитацію освітніх програм, що визнаються в Україні. Додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 554-р. Верховна Рада України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-p#Text>

10. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік / за заг. ред. С. Квіта. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2019. 244 с.

11. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

12. Проект стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Міністерство освіти і науки України. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/>

13. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Постановлено Указом Президента від 30 вересня 2019 р. № 722. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

14. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: https://npu.edu.ua/images/file/Viddil_licen/2016/post_266.pdf

УДК 340.5.153

Кудін А. А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

В статті з'ясовано особливості розвитку сучасної романо-германської правової сім'ї. Доведено, що вона поєднує в собі певні риси, серед яких виділено рецепцію римського права, врахування звичаєвого та канонічного права, що були притаманні націям на початкових етапах